

LACE WITH DEFINITION, TERM AND CONCEPTS

Gözde YILDIZ*¹, Leyla ÖĞÜT**

* San. Yet. Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü
** Doçent, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü,

Abstract

The first emergence of lace is given in various sources in different forms, in different geographies and in different time periods. This makes it difficult to examine the art of lace chronologically. When the origin of the word lace is examined, it is seen that this technique takes place in different or similar forms in many languages. The fact that this art has become an occupation for centuries by a wide geography and mass, besides local usage, the use of the word has greatly enriched in dictionaries, encyclopedias, design books etc. The diversity in the naming of lace and lace varieties can be misleading in name-based research in the classification of this technique. Therefore, in this study of laces; material, equipment and technical knowledge are taken into account and classified. The aim of this research is to provide a detailed description, terms and concepts related to lace technique, as well as to make a classification by taking into account materials, tools and characteristic features.

Keywords: Textiles, Design, Decorative Textiles, Lace, Concepts and Terms

TANIM, TERİM VE KAVRAMLARI İLE DANTEL

Özet

Dantelin ilk ortaya çıkışına ait veriler, çeşitli kaynaklarda, birbirlerinden farklı biçimlerde, farklı coğrafyalarda ve farklı zaman dilimlerinde verilmiştir. Bu durum dantel sanatının zamandizinsel bir sıra üzerinde incelenbilmesini zorlaştırmaktadır. Dantel sözcüğünün kökeni incelendiğinde bu tekniğin kaynaklarda birçok dilde farklı veya birbirine benzer şekillerde yer aldığı görülmektedir. Bu sanatın geniş bir coğrafya ve kitle tarafından yüzyıllardır bir uğraş haline gelmesi, yerel kullanımın yanında sözlük, ansiklopedi, tasarım kitapları vb. kaynaklarda bu sözcüğün kullanımını oldukça fazla zenginleştirmiştir. Dantelin ve dantel çeşitlerinin adlandırılmasındaki çeşitlilik bu tekniğin sınıflandırılmasında isimle dayalı yapılabilecek araştırmalarda yanıltıcı olabilmektedir. Bu nedenle yapılan çalışmada danteller; malzeme, araç gereç ve teknik bilgisi dikkate alınarak sınıflandırılmıştır. Bu araştırmanın amacı; dantel tekniği ile ilgili tanım, terim ve kavramların detaylı bir şekilde ortaya konması ve beraberinde kullanılan malzeme, araç gereç ve karakteristik özellikler göz önünde bulundurularak bir sınıflandırma yapılmasıdır.

Anahtar kelimeler: Tekstil, Tasarım, Dekoratif tekstiller, Dantel, Kavram ve Terimler

Giriş

Dantel tekniği, tekstil sanatında ve üretiminde, sahip olduğu özgün doku karakterleri ve estetik değeri ile önemli bir yere sahiptir. Geçmişten günümüze çeşitli teknikleri ve desen karakterleri ile varlığını sürdüren danteller tasarımsal ve teknik nitelikleri ile hem bir zanaat hem de bir sanat ürünü olarak değerlendirilebilmektedir. Dantel tekniğinin ve beraberinde dantel ürünlerin ortaya çıkışını saptamak ve süregelen gelişimini izlemek oldukça zordur. Bu durumun başlıca nedeni dantel ürünlerin zengin bir teknik çeşitliliğe sahip olmaları ve dayanıksız malzemeler ile son derece hassas üretilmeleridir.

Dantelin, nakış ya da örme teknikleri ile bağlantılı olarak ortaya çıktığına dair görüşlere rastlanmaktadır. Jackson; eski el yazmalarında dantel ya da ağ işinin sıklıkla nakış işi ile karıştırıldığını dile getirmektedir. Jackson'a göre bu karışıklık; iğne ile çalışılan dantel ve nakış ürünlerinin bir arada kullanılması ve eski kaynakların çeviri hataları ile bağlantılıdır. Kalden, İbrani ve Arap dillerinden çeviri yapanların, bu iki tekniğin

¹ Sorumlu Yazar email: yildiz.gozde@ogr.deu.edu.tr / Doi: 10.22252/ijca.665455

ayırımı konusunda yaşadıkları bilgi eksikleri, çevirilerini de etkilemiştir (Jackson, 1900: 4). Benzer hataların, eski ahitlerde Havva ve Aholiab ile birlikte anılan, Homer'in yazılarında bahsi geçen iğne işlerinin yorumlanmasında da yapıldığı düşünülmektedir (Palliser, 1875: 1-2). Wright, eski İncillerde 'dantel' olarak geçen çalışmanın nakış işlemesi olduğu, dünyada kabul gören 'dantel' ile aynı şeyi ifade etmediğini düşünmektedir (Wright, 1919: 4). Eski nakış örneklerinde iplikleri çekilen kumaşların işlemler ile yeniden şekillendirildikleri ve dantel benzeri ürünler oluşturdukları görülmektedir. Dantel olarak nitelendirilen en eski nakış örneklerinin muhtemelen makrome, iğne ve bobin dantellerinin öncülleri olabileceği düşünülmektedir (Leader, 2013: 6). İngiltere'de de yüzyıllar boyunca 'dantel' olarak tanımlanan çalışmaların esasen nakış olduğu bilinmektedir. Dantele benzetilen bu çalışmalar keten dokumaların üzerinde yapılan kesme işlerini ve nakış işlemlerini kapsamaktadır (Wright, 1919: 23).

Örme tekniği ile oluşturulan ve süsleme amaçlı kullanılan antik şerit, ağ ve file örnekleri, dantellerin örme tekniği üzerinden geliştiğine dair görüşlerin oluşmasına neden olmuştur.

Jackson, kitabında görsellerine yer verdiği Antik Mısır buluntuları ile dantel tekniğinin örmecilikten gelişmiş olabileceğini görüşünü ileri sürmüştür. Ahmen, Panopolis, Yukarı Mısır'da bir mezarda bulunan, örülerek ya da döndürülerek yapılmış şerit örneği ile bu iddiası desteklenmiştir (Görsel 1) Orta Mısır'da bir Roma Mezarlığında bulunan antik bir ağ işi örneği ise örülerek yapılan dantel zeminlerin öncülü olarak sunulmuştur. Jackson bu örnekler ek olarak, Mısır ve Greko-romen mezarlarında özenle üretilmiş ağ işlerine ve kesme işleri (cutwork) ve iplik çekilerek yapılan nakış işleri (drawn-work) ile bezenmiş mumya sargılarına rastlandığını da belirtmektedir. İsaiah'ın ahitinde Mısırlıların çalışmaları "ince keten ile çalıştılar ve ağ işleri dokudular" şeklinde betimlenmektedir (Jackson, 1900: 2-4). Farklı bir kaynaktan da Antik Mısırlıların festival ya da resmi giysi bördürlerinde ve mumya bedenlerinde mavi boncuklu ağ işi süslemeler kullandıkları belirtilmektedir (Beebe, 1880: 9-10). Kellog, dantelin Erken Mısır, İran, Bizans ve Suriye'de köleler tarafından yapıldığından, Yunanlılar ve İbraniler'de de iğne dantellerinden biliniyor olabileceğinden bahsetmektedir (Kellog, 1920: 25-37). Woman's Institute of Domestic Arts & Science da dantelin ağ örme tekniğinden geliştiği görüşünü desteklemektedir (Laces, International Textbook: 1923: 2). Dantelin nakış işleme ve örme işinden farklı olduğunu iddia eden Wright; dantelin; nakış işleri gibi süslü bir kumaş olmadığı, kendisinin direkt olarak bir süsleme olduğu; sanatın el sanatlarına bir uygulaması olmadığı, tüm desenin bir kumaş ve tüm kumaşın bir desen olduğunu belirtmiştir. Wright'a göre danteli işleme ve dokuma işinden ayıran bu özelliktir (Wright, 1919: 1). Beebe ise 1400'ü yıllara kadar dantelin varlığı konusunda özgün bir kaydın olmadığını belirtmektedir. İtalya'nın ilk iğne dantellerini ve Flandra'nın ilk yastık dantellerini (bobin dantelleri) ürettikleri bilinmektedir. Yine de iğne ya da bobin dantellerinden hangisinin daha önce yapıldığını saptamak için yeterli argüman bulunmamaktadır. İtalyan Reticella işleri, eski kesme/nakışla doldurma işi (cutwork) çalışmalarından evrilmiş en eski iğne işi dantel olarak değerlendirilmektedir. Muhtemelen daha sonrasında Reticellalar iğne dantelleri ile birleşmiş, örme tekniği de yastık dantellerinin tekniğini oluşturmuştur (Beebe, 1880: 9).

Görsel1: Orta Mısır'da Bir Roma Mezarlığında Bulunan Antik Ağ Örgüsü Örneği

(Jackson, 1900: 2).

Görsel 2: Ahmen, Panopolis, Yukarı Mısır'daki Bir Mezarda Bulunan, Örülerek ya da Bükülerek Oluşturulmuş Şerit Örneği

(Jackson: 1900: 4).

Dantel literatüründe, gerçek anlamda dantel örneklerinin üretildiği tarihe ve menşesine dair birçok farklı görüş yer almaktadır. Woman's Institute of Domestic Arts & Sciences'a ait bir çalışmada, dantellerin ilk olarak 16. yüzyılda üretildiği ve aidiyetinin İtalya, Fransa, İspanya, Flandra ve hatta Uzak Doğu arasında tartışıldığından bahsetmektedir. Dantellerin eski örneklerinin incelenmesi ve tarihsel gelişiminin izlenmesi narin yapıları nedeniyle oldukça zordur. Resim ve heykel sanatı bu noktada dantel sanatının gelişiminin izlenmesinde destekleyici kaynaklar olarak değerlendirilebilmektedir. İtalya'nın 1500'lerden önce dantel sanatı ile uğraştığına dair kanıtlar ortaya çıkmaktadır. Yapılan araştırmalar aynı zamanlarda Belçika'da Barbara Uttmann tarafından iğne ve bobin danteli yapıldığına da işaret etmektedir (Laces, International Textbook, 1923: 2). Barbara Uttmann'ın bobin dantelinin mucidi olarak tanıtılması Jackson tarafından eleştirmektedir. Jackson'a göre Uttmann bobin dantelini Alva Dükü'nün sürgün ettiği Protestan bir Brabant yerlisinden öğrenmiş ve bu sanatı daha sonra Almanya'ya tanıtmıştır (Jackson: 1900: 5). Beebe'de dantele ait öncül çalışmaların geçmişte yapıldığını, fakat gerçek anlamda dantel örneklerinin 1500'lerden önce çalışılmadığını belirtmektedir (Beebe, 1880:1-2).

İtalyanlar iğne ile üretilen dantellerinin mucidi olduklarını iddia etmektedirler. Fakat bu iddia Palliser'in çalışmasında; alt imparatorluklardan İtalya'ya göç ettirilen Yunanlıların ince ağ işi çalışmalarının İtalyanlar tarafından geliştirilmesi ile ilişkilendirilmektedir. Dantelin Yunan İmparatorluğu'nda daha önce yapıldığı iddiasını, imparatorluğun yakın ilişki içinde olduğu yerlerin eski dantel üretim yerleri olduğu ve buralarda geliştirildiği bilgisi ile desteklemektedir. Palliser çalışmasında, İtalyan bir yazarın bilgilerine yer vererek nakış sanatının kökeni ile ilgili de yorumlarda bulunmuştur. Yazar; İtalyanların nakış sanatını Sicilya'da yaşayan Saracens'lerden (Suriye Arabistan kabilelerinden) öğrendiğini, İspanyolların da bu sanatı Granada ya da Seville Moor'larından (Endülüs Emevileri) edindiklerini öne sürmektedir. Bu bilgi, "to embroider" (nakış işlemek) kelimesinin İtalyanca ve İspanyolca'daki karşılıklarının Arapça'dan türemiş olması ve benzer başka bir kelimenin Avrupa dillerinde mevcut olmaması ile desteklenmektedir. Bu teorinin dantel sanattan öte nakış ile geçerli olabileceği düşünülmektedir. Bu durumun nedeni Doğu'da daha çok Türk işi 'Oyah'ların (Oya), Fas ve Çin'de ise nakışlanarak ve iplik çekilerek yapılan ürünlerin çalışılması olarak verilmektedir (Palliser: 1875: 34).

Özbel'in "Oya ve Oya Çeşitleri" kitabında ise Avrupa menşesine ait örgü isimlerinin bazılarının Ege masallarında geçtiği ve eski örneklerinin ise balık ağları olduğu belirtilmiştir. 1905'de Menfiz kazılarında ait örneklerden de bu sanatın milattan önce yaklaşık 2000 yıl öncesine ait olduğu tespit edilmiştir. Farklı kaynaklarda iğne ile oluşturulan örgülerin 12. Yüzyılda Anadolu'dan Yunanistan'a ve oradan da İtalya yolu ile Avrupa'ya geçtiği iddia edilmektedir (Özbel, 1951; aktaran Balkanal 2014, 46). Jackson, dantelin Uzak Doğu'ya özgü olduğunun belirtilebilmesi için yeterli argüman bulunamamasının başlıca nedeninin doğu geleneklerinin ve ticaretinin muhafazakar tutumu olduğunu düşünmektedir. Fakat yine de Jackson Batı'da, Avrupa'ya bitişik olan ülkelerde ve Küçük Asya'da, en eski dantel formların yapıldığına dair bilgilerin var olduğunu da belirtmektedir (Jackson, 1900: 4). Dünya üzerinde birçok dilde yazılan kaynakların incelenmesi de dantelin ilk yapıldığı yerin netleştirilmesinde yeterli olamamaktadır. İspanya, İtalya, Belçika, Fransa ve Almanya bu onura sahip olmak için çeşitli kanıtlar sunsa da kesin bir sonuca varmak neredeyse imkansızdır (Beebe, 1880: 1-2).

Her ne kadar eski İncillerde 'dantel' olarak nitelendirilen çalışmaların, nakış örnekleri olduğu tahmin edilse de, dantel kelimesinin kutsal kaynaklarda geçmesi, dantel işlerinin kutsal görülmesi ve kiliselerde önemli bir uğraş olarak yer almasına neden olmuştur. Birçok rahibe bu sanatı kilisenin yararına kullanmış ve öğrencilerine öğretmiştir. Papazların da bu sanat ile uğraştıkları ve hatta desen kitapları oluşturdukları bilinmektedir. Kilise yararına yapılan dantellerin temaları ise; kurtarıcı, kutsal bakire ve azizeler olmaktadır (Beebe, 1880: 9-18). Genel olarak dantel sanatı başta İtalya, Belçika, Fransa, İspanya ve Almanya olmak üzere dünyanın birçok yerinde çalışılmış ve gündelik bir uğraş haline gelmiştir. Bu zarif çalışmalar sahip oldukları geniş kullanıcı kitlesi aracılığı ile hem moda akımlarının bir göstergesi hem de geçmişin anımsatıcısı olarak görülmektedir. Bazı durumlarda sosyal sınıf ve bölgesel farklılıkları yansıtmaları de üstlenmişlerdir.

Dantel tasarımlarının bilinen en eski stili Gotik ya da geometriktir, daha sonrasında ise Rönesans ile görkemli ve akıcı hatlar dantel tasarımında yerini almıştır (Jackson, 1900: 129). Dantel sanatı Rönesans Dönemi'nde Avrupa'da altın çağını yaşamıştır. Bu dönemde en güzel örneklerini veren danteller iğne, bobin gibi farklı araçlar ile yapılmış, her ülke kendine özgün örnekler vermiştir. Dantel üretimi de Ortaçağ'ın etkisinden Rönesans zarif ve güzel stiline geçişi ile büyük bir hız kazanmıştır. Rönesans etkisindeki dantel tasarımları, motiflerin dantel zemininden bağımsız olarak çalışılabilmesine ve düzenlenebilmesine olanak sağlayan teknikler gibi birçok yeni metodu üretim süreçlerine kazandırmıştır (Goldenberg, 1904: 3-4).

Rönesans dantelleri, dönemin modaları ile yakından bir ilişki içinde olmuştur. Özellikle giysi, yaka, şapka, çizme, çizme çorapları, başlık ve diğer aksesuarlarda dantel tasarımları ihtişamlı örnekleri ile sıkça yer almıştır. Levey'in de çalışmasında belirttiği gibi özellikle 1560–1580 yılları arasında çoğu Avrupa ülkesinde moda giysilerin önemli bir detayı haline gelmiştir. Bu süreç güncel kayıtlarda ve dönemin portrelerinde de açıkça gözlenebilmektedir (Levey, 1983: 4). Görsel 3'te Milano Düşesi Beatrix d'Este-Sforza'ya ait bir tablo yer almaktadır. D'Este-Sforza'nın kol çevresinde kullanılan süsleme 1490'larda giysilerdeki dantel süslemelere bir örnek olarak gösterilebilmektedir. Aynı şekilde Görsel 4'te Catherine de' Medicis ye ait ve Görsel 5'te Charles of Savoy'a ait tablolar da dantel yakaların kullanım stilleri resmedilmiştir.

Görsel 3: Beatrix d'Este-Sforza – 1490.**Görsel 4:** Catherine de' Medicis – 1541**Görsel 5:** (Sağ) Charles of Savoy

(Jackson: 1900: 14)

(Jackson: 1900: 15)

(Jackson: 1900: 15)

Özellikle 16. – 18. yüzyıllar arası Hollanda İngiltere, Flaman Bölgesi büyük dantel siparişlerinin karşılandığı temel üretim merkezleri olmuş, teknik başarısı ile de Fransa karmaşık ve ince dantellere imza atmıştır. İtalya için ise 17. Yüzyıl en yaratıcı dönem olarak görülmektedir. Bu duruma dantel sanatçıların ve üreticilerinin eski geleneklerini sürdürmelerinin ve yeni ve yaratıcı keşiflere açık olmalarının katkısı büyüktür (Kellog, 1920: 25-37; Milliken, 1922: 155). Avrupa'da dantelin gelişmesinde, kullanılan araç ve malzemelerinin zenginliği, okullarda verilen dantel eğitimi, tasarım kitaplarının çeşitliliği, sanat ile etkileşim, yasalarla koruma ve hükümdarlıkların desteklemesi gibi etmenler önemli rol oynamışlardır. 17. yüzyılda danteli korumak ve geliştirmek için çalışmalar yapılmış ancak; bazı yasaklamalar ve kısıtlamalar dantel üreticilerini zor durumda bırakmıştır. Özellikle yeni gelişmekte olan küçük dantel üreticileri bu durumdan kötü etkilenmiştir (Levey, 1983: 25). Bu yasaklamalar ve kısıtlamalar tarih içerisinde farklı biçimlerde, farklı hükümdarlıklarca tekrar etmiştir. Ülkeler tasarımsal anlamda her ne kadar etkileşim içinde olsalar da, dantellerde yaratılan özgün detaylar ülke tekeline bulundurulmak istenmiş ve bu durum ülkeleri endişelendiren bir konu olmuştur. Dantel ürünler, özellikle Avrupa ve İngiltere'de, yerel ve ülkelerarası ticarete önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle ülkelerin, hem özgün dantel tasarımların muhafaza edilebilmesi, hem de ticaretin korunabilmesi için dantel üreticilerine, ticaretine ve hatta malzemelerine zaman zaman kısıtlamalar getirdiği düşünülebilir.

Neo-klasik dönem, dantel yapımında dönüm noktası olmuş, makine dantel sanayisinin oluşması dantel üretimini ciddi boyutta etkilemiştir. William Lee'nin 1589'da çorap makinesi üzerinde tasarladığı çerçeve ile kumaş üretimi denemesi ve 1775'de çözümlü çerçevesinin icat edilmesi, 19. yüzyıl makine danteli sanayisinin gelişmesinde temel adımlar olmuştur (Levey, 1983: 77-80). Dantel üretebilen makinelerin geliştirilmesi ile dantel yapımı zamanla hızlanmış ve daha geniş metrajlara ulaşmıştır. Dantel üretiminde makineler bazen sadece ağ zeminleri üreten yardımcı bir eleman olarak kullanılmış, diğer kısımlar elde yapılmış; bazen de tüm dantel makine ile üretilmiştir. Zengin kişilerce finanse edilebilen dantel ürünleri makine üretimi ile düşük gelirli için de ulaşılabilir hale gelmiştir. Bu durum elde yapılan dantellerin üreticilerini etkilemiş ve siparişlerini düşürmüştür. Dantel üretimi yapan kişiler bu dönemde ekonomik zorluklar ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Zamanla özel siparişler ile küçük miktarlarda üretilen bir tekstil ürünü haline gelmiştir.

1. Terim ve Kavramlarla Dantel

El sanatları içerisinde önemli bir yere sahip olan dantellerin yoğun emekle üretilmeleri onların, zenginliğin bir göstergesi olarak süsleme amacıyla kullanılmasına neden olmuştur. Siyasi ve ekonomik yapı, coğrafya ve kültür gibi etmenler bu sanatın şekillenmesinde oldukça önemlidir.

“History of Lace” kitabının yazarı Santina Levey, “Dantel, kapsamlı tek bir tanımı olmayan çok yönlü bir kumaştır. En mükemmel formu iğne ve iplik ya da farklı sayıdaki iplik sarılı bobinlerin manipülasyonu ile oluşturulmuştur” (Levey, 1983: 1) demektedir. Makine dantellerini ve nakışları dantel kategorisi altında değerlendiren bir tanımda ise “Dantel, ipliklerin el ya da makine yardımıyla şekillendirildiği; desen, süsleme ve kumaşın birlikte üretilebildiği, ajurlu bir süslemedir” (Palmer, 1925: 1) ifadesi yer almaktadır. Levey; Fransız Claude Desainliens’in 1971’de yayınladığı sözlükte “*dantelle*” sözcüğüne yer vermediğini, “*dentelé*” sözcüğünü ise “diş gibi yapılan bir şey” olarak tanımladığı belirtmektedir. Ayrıca 1611’de Randle Cotgrave’in hazırladığı İngiliz Dilleri Sözlüğü’nde de “*dentelli*” sözcüğünün testere ya da tırmık dişleri ya da oyukları” olarak geçtiğini ve İngiltere’de “17. yüzyılın başlarında dantel sözcüğünün birinci anlamının; bağ, örgü veya kordon olduğunu ifade etmektedir (Levey, 1983: 6). Kumaşın farklı yollarla manipüle edildiği ve nakış ile şekillendirdiği örnekler de dantel kapsamında değerlendirilmektedir. “Teknik açıdan iğne ve tığ işleri tek iplik sistemine giren birer el sanatı türüdür. Yani tek ipliğin iğne/tığ aracı ile ilmeler halinde düğümlenmesi sonucu meydana gelir. İğne ile yapılanlar iğne oyası ve iğne danteli, tığ ile yapılanlar ise dantel adını alırlar” (Balkanal, 2014: 47). Ülkemizde ise danteller örtü ve kenar süsü olarak kullanılmakta, baş örtüsü kenarlarına yapılan küçük danteller “Oya” olarak nitelendirilmektedir. “Türkiye’ye özgü ince bir tür dantel olan Oya; süslenme ve süsleme ihtiyacı ile ortaya çıkmış örme tekniği ile, iğne, tığ, firkete, mekik gibi araçlar kullanılarak yapılan, normal dantellerden farklı olarak üç boyutlu şekilde de örülebilen, ipek pamuk gibi iplikler ile bazen pul, boncuk vb. yardımcı malzemeler eklenebilen bir el sanatıdır” (Kahveci & Bahşioğlu, 2001: 7). Dantel kapsamında değerlendirilebilen Anadolu’daki oyalar başlı başına ayrı bir sanat olarak kenar süsü amacıyla üretilmektedirler.

Dantel sözcüğü Türk Dil Kurumu sözlüğünde “Her türlü iplikle örülen veya bir kumaşın kenarına işlenen türlü biçimde ince ve ağ görünümünde örgü, tentene” (TDK, 2018) şeklinde karşılık bulmaktadır. İngilizce “*dantel*” sözcüğü, “*Lace*”, “*lacinia*” dan gelen, giysinin koruyucu kısmı ya da saçağı; altın, gümüş, ipek, keten ya da pamuk ipliklerinin beraber güzel bir doku oluşturacak şekilde dokunması ile meydana gelen düz ya da süslü ağıdır (Black, 1842: 6) şeklinde açıklanırken; “Fransızca “*Lacis*” sözcüğü, İtalyanların sadece “*Punto a maglia*” yani ajurlu örgülerini ifade etmek için kullanılmaktadır, İngilizce’deki “*lace*” yani dantel teriminin de kökenidir” (Chrimes, 1931: 20) denmektedir. Dolayısıyla tekniğin kökeninde İtalyan ajurlu dantel örneklerinin yer aldığı ve İngilizce’ye de Fransızca’daki bu kullanımıyla geçtiği düşünülmektedir. Bu tanımlar dantel sözcüğünün bugünkü anlamının oluşumuna katkı sağlamış; dantelin örülerek yapılan ajurlu kumaş ve kumaş kenar süslerini ifade etmesine neden olmuştur.

2. Kullanılan Araç Gereçler ve Teknikler

Danteller ait olduğu ülke, toplum ve kültürden; üretildiği teknik stil ve ham maddeden etkilenen tekstil ürünleridir. Dantel tanımlarında, kullanım alanlarında, araçlarında, malzemelerinde ve üretim tekniklerinde görülen farklılıkların toplumlar arası etkileşiminin bir sonucu olduğu düşünülebilir. Dantel, yapımı oldukça zaman alan, zahmetli ve ustalık gerektiren bir sanattır. Elde yapılan danteller tarih boyunca en pahalı ve en çok taklit edilen tekstil ürünleri arasında yer almıştır. Bu durum dantellerin zamandizinsel sınıflandırılmasını zorlaştırmaktadır. Ülkeler dantelleri; özelleştirdikleri araçları, malzemeleri, desen karakterleri ile üretmiş ve geliştirmişlerdir. Genel olarak incelendiğinde iğne, bobin, tığ, mekik, firkete ve makinelerin dantel üretiminde kullanıldıkları görülmektedir. Sanayi Devrimi ile makineler dantel üretimine dahil olmuş; danteller daha büyük boyutlarda ve daha hızlı bir biçimde üretilebilmiştir. İplik üretiminin sanayileşmesi ile iplik kalitesinin artması ve çeşitlenmesi makine dantel üretimini olumlu yönde etkilemiştir. Geliştirilen dantel makineleri zamanla daha kabiliyetli hale gelmiş elde yapılan dantellere çok yakın örnekler üretilebilmiştir.

Dantel yapımında kullanılan malzemeler ilk zamandan bu yana; değişen olanaklar, teknikler, moda akımları ve teknolojiye bağlı olarak değişmiştir. Genel olarak bakıldığında ketenin baskın kullanıldığı, pamuk, ipek ve metalik ipliklerin onu takip ettiği açık bir biçimde görülmektedir. 1830’dan önce dantel yapımında beyaz ya da ekru renkleri ile keten iplikler tercih edilmiş, 19. yüzyılda ise ketenlerin yanı sıra pamuklu iplikler de kullanılmaya başlanmış 20. Yüzyıla gelindiğinde ise çeşitli sentetik iplikler ortaya çıkmıştır (Leader, 2013: 6). Kullanımı diğerlerine göre zahmetli olduğu için altın ve gümüş iplikler daha basit desenlerde tercih edilmiştir. Dantel yapımında kullanılan ve sıkça rastlanmayan diğer malzemeler ise; at kılı, saç kılı, aloe vera lifi ve bağırsak lifleridir (Moore, 1904: 52), (Palliser: 1875: 231, 64), (Jackson, 1900: 90).

1931 yılında Chrimes danteli iki çeşit olarak nitelendirmiştir. Birincisi tamamen iğne ile yapılan iğne dantelleri, ikincisi ise bobin ile bir yastık üzerinde yapılan bobin dantelleridir (Chrimes, 1931: 20). Türkiye’de danteller üzerine araştırmaları bulunan Tomris Yalçınkaya’ya göre ise danteller temel olarak iki kategoride

sınıflandırılabilir; el ile düğümlenerek yapılanlar, bir araç kullanılarak yapılanlar (Yalçınkaya, 2012: 1). Rosemary Shepherd'in kullanılan araç ve tekniklere göre yaptığı sınıflandırma sistemi ise oldukça kapsamlıdır. Tablo 1'de Shepherd'in çalışmalarından düzenlenmiş sınıflandırma tablosu verilmiştir. Shepherd dantelleri; nakışlı danteller, iğne dantelleri, bobin dantelleri, kroşe danteller, düğümlenerek yapılan danteller, örülerek yapılan danteller, dokuma ile yapılan danteller, makine ile yapılan danteller şeklinde sınıflandırmış, modern danteller olarak da bir kategori oluşturarak örnekler vermiştir (Shepherd, 2003: 1-22). Kaynaklarda sıkça geçen dantel isimleri ve teknikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Shepherd'in Dantel Sınıflandırılması

ARAÇ	ÜRÜN	TEKNİK	İSİM
Nakışlanarak Üretilen Danteller	Dantel	Kesme İşi (Cutwork)	Reticella, Hedebo, Hardanger, Richlieu, Ruskin
		Kumaş İplikleri Çekilerek ve Nakışlanarak Çalışılan İşler	
	Ağ		Filet, Lacié, Buratto
	Makine Üretimi Ağlar Üzerine Nakışlılar		Coggeshall, Limerick, Carrickmacross
İğne İle Üretilen Danteller	Dantel	İlik Dikişli (Buttonhole Stitch) İğne Dantelleri	Reticella, Punto in Aria, Venetian Gros Point, Venetian Rose Point, Venetian Point de Neige, Venetian Flat Point, Point de France, Alençon, Argentan, Holle Point, Brussels, Point de Gaze, Youghal, Inishmaccsaint, Kenmare, New Ross, Burano, New Ross
		İğne İle Örülen ve Düğümlenerek Yapılan Danteller	Oya, Tenerife, Nanduti, Puncetto, Bebiilla Armenian
Bobin İle Üretilen Danteller	Dantel	Devamlı ya da Düz Bobin (Continuous / Straight) Danteller	Genoese, Maltese, Le Puy, Cluny, Bedfordshire, Valenciennes, Mechlin, Lille, Bucks Point, Blonde, Chantilly, Torchon, Potten Kant, Bayeux, Binche, Tönder
		Kesit / Parça Danteller	Flemish, Milanese, Brussels, Honiton, Rosaline Perle, Duchesse, Devon, Point d'Angleterre, Milanese Brabant, Idria
Kaşıklık Teknik Danteller	Dantel	Bobin ve İğne Dantelleri Bobin ve Makine Dantelleri İğne ve Makine Dantelleri Bobin, İğne ve Makine Dantelleri	Princess Danteli, Şerit Dantelleri, Battenburg Danteli, Bramscombe Point, Romanian Point
Düğümlenerek Yapılan Danteller	Dantel	Mekik Oyası (Tatting)	
		Ağ Örgüsü (Netting)	
		Makrome	
Tiğ İle Üretilen Danteller	Dantel	File Kroşe	
		İrlanda Kroşe (Irish Crochet)	
		Firkete Kroşe	
Örülerek Üretilen Danteller	Dantel	Shetland Dantel	

(Shepherd, 2003: 1-22)

Yapılan en eski iğne dantelleri, dokunmuş bir zemin üzerinde beyaz iş (white work) ve kesme iş (cutwork) denilen tekniklerle oluşturulmuştur. Tamamı iğne ile oluşturulan dantel örnekleri ise dokunmuş bir zemin yerine parşömen kağıt üzerine çizilen desenin ana hatlarının kalın ipliklerle dikilmesiyle oluşturulur. İğne dantelleri boyutlarına göre elde ya da yastık üzerinde yapılırlar. İğne dantellerinin motifleri ilik dikişi (buttonhole stitch) ile birleştirilebilir. İlik dikişleri ile birleştirilen motifler iğne dantelleri olduklarının bir kanıtıdır. İğne dantellerinin desenlerinin oluşturulması ve köşelerinin dekore edilmesi üretimlerin de son aşamalarıdır (Leader: 2013: 12). İğne dantellerinin boyutlarına göre parçalar halinde ya da bütün olarak üretilebilmeleri, bazen dantel üreticilerinin tamamı yerine tek bir motif ya da bölüm üzerinde uzmanlaşmalarına neden olmaktadır (Levey, 1983: 1-2). Görsel 6'da iğne danteli ve Görsel 7'de bu dantelin detayı verilmiştir. İğne dantellerinin ayırt edilmesinde dikkat edilen ilik dikişleri yakınlştırılmış görselde bar denilen bağlantı noktaları ve kenar detaylarında açıkça görülebilmektedir.

Görsel 6: Bar Zeminli İğne Dantel Örneği

(<https://www.lynxlace.com/needlelacegallery.html>,
Erş.Tar.10.08.2019)

Görsel 7: Bar Zeminli İğne Danteli Detayı

(<https://www.lynxlace.com/needlelacegallery.html>
Erş.Tar.10.08.2019)

Türk el sanatlarının bir ürünü olan iğne oyaları, iğne danteli kategorisinde değerlendirilebilmektedir. İğne oyaları, tek iplik sistemi ile üretilen bir el sanatı ürünüdür. İpliğin bir iğne aracılığıyla özel bir yöntem ile sarılarak düğümlenmesi, iğne oyalarının temel yapısını oluşturmaktadır. Oluşturulan bu düğümlerin yan yana ve üst üste çalışılması ile iğne oyalarının hücreli yapıları meydana gelmektedir. İğne oyalarının dik ve bozulmayacak bir şekilde kalabilmesi için at kılları, gümüş ve altın teller kullanılmaktadır (Acar ve Ercivan, 2005). Farklı bir tanımda ise “İğne oyası, yazma, mendil ve çeşitli eşya üzerine ince ipliklerle yapılan veya yapıldıktan sonra dikilen, iğne ile düğüm atılarak oluşturulan düğüm sanatıdır” şeklinde tanımlanmaktadır (Özbağı 1997, 126; aktaran Yalçinkaya 2016, 520). “Dünya üzerinde başka bir bölgede örneklerine rastlanmayan iğne oyaları, dünya tekstil literatüründe ‘Türk Danteli’ adıyla da yer almaktadır” (Acar ve Ercüvan, 2006:711). Görsel 8’de renkli ipliklerle çalışılan merkezi lale motifli efe iğne oyası örneği verilmiştir.

Görsel 8: Merkezi Lale Motifli Efe İğne Oyası

(Acar ve Ercivan, 2005).

Bobin dantelleri iki başlık altında incelenmektedir. Birincisi desen ve zeminin tek bir iplik ile devamlı şekilde üretildiği, devamlı ya da düz olarak adlandırılan bobin dantelleri; ikincisi ise motiflerinin ayrı yapılar ve daha sonra bar olarak adlandırılan bağlantılar ya da zemin ile birleştirildiği, parça ya da kesit bobin dantelleridir (Shepherd, 2003: 10-12). Bobin danteli yapımında sert dolgulu yastık, toplu iğne, seçilen desene uygun ipek, keten ya da pamuk ipliği ve bu ipliklerin oluşturulması için eğirme aracı kullanılmaktadır (Black, 1842: 6). Görsel 9’da bobin dantel yapım aşaması gösterilmektedir. Görselde bobin aracı, desen kağıdı, sert dolgulu yastık ve desen üzerine sabitlenen toplu iğneler ile çalışılmıştır. İğne dantellerine benzer biçimde bobin dantelleri de istenilen desene göre hazırlanmış parşömen tasarım kalıbının üzerinde oluşturulmaktadır. Bu parşömen kağıt sert ve kavisli bir yastığın üzerine tutturularak kullanılmaktadır. Hazırlanan tasarımın uygulanmasında iğnelere yardım alınmaktadır. Bobin dantellerinin yapım prensibi; çözümlenmiş ipliklerine benzer (dokumadaki çözümlenmiş ipliklerine benzer bir yaklaşımla fakat ondan farklı olarak ayrı açılarda hareket ettirilen çok sayıda) bobinler üzerine sarılı olan ipliklerin birbirleri ile örülerek dokunarak ya da bükülerek birleştirilmesinden oluşturulmaktadır (Görsel 10). Yapımında her bir iplik küçük bir bobine sarılır ve yastığın üst ucuna sabitlenir (Levey, 1983: 2). Bobin dantellerinin yapımında kullanılan bobin araçları dantel üreticileri tarafından kişiselleştirilebilmektedir. Görsel 11’de boncuklar, metal paralar, boyamalar ve işlemler ile kişiselleştirilen dantel bobin örnekleri verilmiştir.

Görsel 9: Bobin Danteli Yapım Süreci

(<https://hemslojden.org/activity/slojdkafe-knyppla/>, Erş.Tar.11.08.2019)

Görsel 10: Bobin Danteli Detayı

(<https://bobbinlace.online/news-articles/linen-thread-for-bobbin-lace>, Erş.Tar.07.08.2019)

Görsel 11: Kişiselleştirilmiş Kemik Bobin Örnekleri

(Head, 1904: 154).

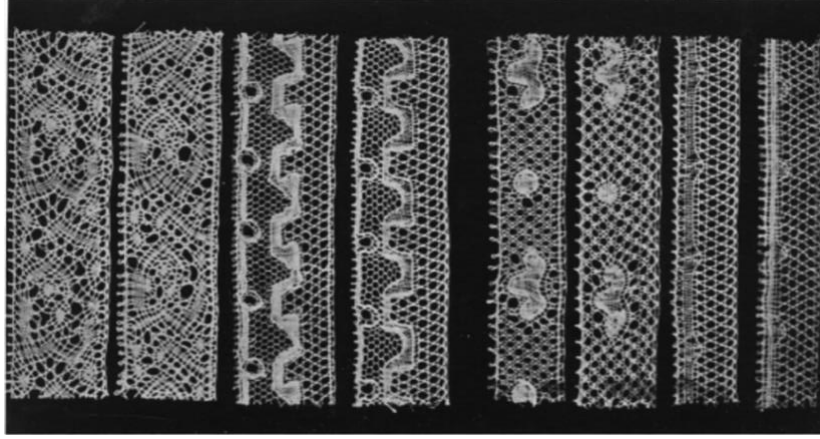
16. Yüzyıldan itibaren birçok dantel iki veya daha fazla tekniğin birleştirilmesi ile oluşturulmuştur. İğne ve bobin araçları ile üretilen Brussels Duchesse danteli ikili kombinasyona örnek verilebilecek danteller arasındadır (Görsel 12) (Shepherd, 2003: 13-14). Genel olarak bakıldığında dantel kombinasyonları, bobin – iğne, bobin – makine, iğne – makine, iğne – makine – bobin araçları olarak kategorize edilebilmektedir.

Görsel 12: İğne ve Bobin ile Birlikte Çalışılan, Queen Charlotte'a ait Dantel Örneği

(Jackson, 1900: 128).

Makinelerin dantel üretimine dahil olması dantel üretimi için bir dönüm noktası olmuştur. Makinelerin çeşitlenmesi ve gelişmesi ile ciddi bir dantel sanayisi kurulmuş, el ile üretilmişlerden farksız dantel taklitleri üretilebilmiştir. Görsel 13'te elde üretilen danteller ve onların makinede üretilen versiyonları beraber verilmiştir. Danteller arasındaki yüksek benzerlik dantel makinelerinin başarısını açıkça göstermektedir. Zamanla motif ve desen becerileri zenginleşmiş ve dantelleri farklı bir boyuta taşımıştır.

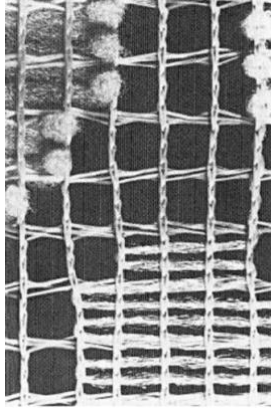
Görsel 13: Soldaki Örnekler Elde, Sağdaki Örnekler Barmen Dantel Makinesi ile Üretilmiş Danteller

(Middleton, 1939: 24)

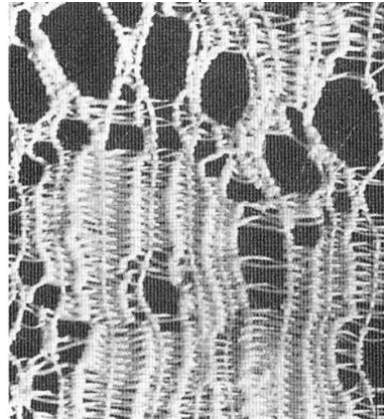
Dantel makinelerinin temelini ince çorap makineleri oluşturmaktadır. 1586'da William Lee tarafından İngiltere'de örme çerçevesi icadının ardından Jacquard-eklentili örme makinesi varyasyonları, Bobbinet (Pusher) ya da düz ağ makineleri, Leavers dantel makineleri, Nottingham dantel perde makineleri, Bonnaz ya da Cornely makineleri, Swiss el-ilmek makineleri, Schiffli ya da çoklu iğneli nakış makineleri, Barmen ya da tek iğneli örgü makineleri (Middleton, 1939: 6-8) dantel üretiminde yer almışlardır. Makine dantelleri ilmikli (Görsel 14), kıvrımlı (Görsel 15) ve nakışlı (Görsel 16) yapıda danteller üretebilmektedir (Shepherd, 2003: 20-22).

Görsel 14: Çözümlü Çerçevesi ile Üretilmiş İlmikli Yapılı Dantel

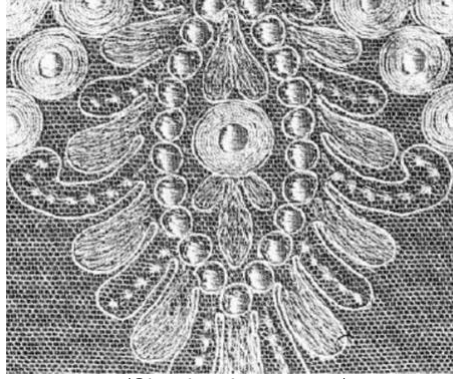

(Shepherd, 2003: 20)

Görsel 15: Leavers Makinesi ile Üretilmiş Kıvrımlı Yapılı Dantel

(Shepherd, 2003: 20)

Görsel 16: Schiffli Makinesi ile Ağ Zemin Üzeri Nakışlanarak Üretilen Dantel

(Shepherd, 2003: 21)

Bazı dantel örneklerinde makine ve el işi detaylar birleştirilir. Bu danteller elde üretilen danteller kategorisine girmez. El dantellerine kıyasla daha hızlı ve daha ekonomiktir. Makinede hazırlanan zeminlerin elde desenlendirildiği örnekler çoğunlukla İrlanda ve Belçika'da görülmektedir. Bu el ve makine ortak üretimi olan dantellere başlıca örnekler; makine ve el ortak üretimi olan "Crochet" dantelleri, makine ağları üzerine elde hazırlanan motiflerin işlendiği "Limerick" Dantelleri ve "Carrickmacross" dantelleridir (Görsel 17). Dünya üzerinde birçok farklı örnekleri de bulunmaktadır.

Görsel 17: Carrickmackros Dantel

(<https://thelittlelacemuseum.files.wordpress.com/2012/09/2721.jpg>, Erş. Tar. 25.04.2018)

19. Yüzyılda, makineleşme ile birlikte elde üretilen dantellerde gerileme yaşanmaya devam etmiştir. Moda akımlarının hızlı değişimi dantel üreticilerinin adapte olabilmelerini zorlaştırmıştır. Geleneksel yöntemlerle üretim yapan atölyeler moda olan modellerin ve tekniklerin, çözümlenmesi ve üretilmesi sürecinde moda ile eşzamanlı ilerlemekte zorluk çekmişlerdir. Dantel sanayisi de modellere göre makinelerin hızlıca adapte edilebilmesinde zorlanmış ve bu süreç onlar için oldukça maliyetli olmuştur. Dönemin tüm dantel örnekleri incelendiğinde dantelin; giysi detayları, şallar, duvaklar, mendiller, masa örtüleri, koltuk örtüleri, şömine bordürleri, cam lamba aksesuarları, perdeler ve panjurlar gibi geniş bir kullanım alanına sahip olduğu görülmüştür.

19. yüzyılın ilk yıllarında romantik stilin etkisi devam etmiş, Art Nouveau akımının etkisiyle de desenlerde değişiklikler görülmeye başlamıştır. Örneğin, 1898'de, St Gallen'deki bir okulda tekstil tasarımı eğitimi veren ve aynı zamanda bir tekstil üreticisi olan Otto Werder, "yeni danteller" olarak tanımladığı ve bu akımın belirgin olarak yansıtıldığı bir tasarım kitabı yayınlamıştır. Kitaptaki dantel tasarımları çoğunlukla çoğu bitki figürleri içermektedir, geometrik desenli tasarımlar da yer almaktadır. Bu yenilikler kısa ömürlü olmuştur ve kısa sürede silinip gitmiştir (Levey, 1983: 86-117). İngiltere'de Kraliçe Viktorya dönemi gerek iç mekanda gerekse giysilerde zengin dantel kullanımıyla dikkat çekmektedir. Bunda makine ile üretilen dantellerin daha ucuz olması ile geniş kitleler tarafınca sahip olunabilmesinin etkisi büyüktür.

Tığ, firkete ve mekik araçları ile yapılan dantel örneklerine de sıkça rastlanmaktadır. Bu danteller farklı yapıları ve etkileri ile sevilen ve tercih edilen danteller arasında yer almaktadır. Tığ işi dantel, tek bir ipliğin kanca yardımı ile zincirler oluşturulması şeklinde meydana gelmektedir (Leader, 2013: 11-32). Tığ kullanarak yapılan dantel tekniği kroşe olarak bilinmektedir. Kroşe kelimesinin Fransa'da "crochetage" olarak bilinen, dantelin parçalarını bağlamak için kullanılan "dikiş" anlamındaki kelimeden geldiği düşünülmektedir. Tığ dantelleri Türkiye'de çalışılan dantel çeşitleri arasındadır. Oyalar, "Tığ, iğne, mekik, firkete gibi araçlarla örgü teknikleri kullanılarak yapılan, süsleme ve kenar temizleme amacıyla üretilen bir çeşit danteldir" (Yalçınkaya, 2016: 520-521). Yabancı kaynaklarda Oyah Lace' ya da 'Point de Turque' isimleri ile de karşılık bulan Oyalar, Türk haremelerinde kadınların çalıştığı, renkli ipliklerin kullanıldığı ve tığ ile çalışılan kalın danteller olarak da tanımlanmaktadır (Jackson, 1900:185). Moody Türkiye'de tığ işi ipek dantellerin çalışıldığından bahsetmektedir. Türkiye, İzmir ve Yunanistan, Rodos'ta doğu tarzında iğne ve tığ ile çalışılan ince beyaz bir ipek gipürlerden bahsetmektedir. Oya çalışmalarını da benzer işçilikle renkli iplikler ile meyve, çiçek ve bitki motiflerinin kabartmalı olarak çalışılan bir dantel süslemesi olarak tanımlamaktadır. (Moody, 1909: 68, 553). Görsel 18'de tığ ile yapılan bir yaka örneği ve Görsel 19'da bu örneğin detayı verilmiştir.

Görsel 18: Antik Kroşe Dantel Yaka

(<https://www.poppysvintageclothing.com/products/antique-crochet-lace-collar-victorian-piece-hand-made>, Erş. Tar.10.08.2019)

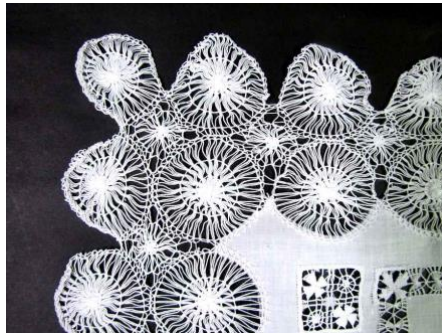
Görsel 19: Antik Kroşe Dantel Yaka Detayı

(<https://www.poppysvintageclothing.com/products/antique-crochet-lace-collar-neck-victorian-neck-piece-hand-made>, Erş. Tar. 03.09.2019)

Firkete oyları "U" şeklinde iki ucu açık metal şişten oluşmuş firketenin iki tarafına geçirilen ipliklerin orta kısmından tığ aracılığı ile örülmesi ile oluşan örgülerdir" (Yalçınkaya, 2016: 520). Yabancı kaynaklarda 'hairpin crochet' ismi ile de anılmaktadır. Görsel 20'de firkete ile yapılan bir dantel örneği verilmiştir. Dantel yapımında düşünülenerek yapılan danteller kategorisinde yer alan bir diğer örnek mekik oylarıdır. Mekik oyları mekik adı verilen, kemik, plastik, gümüş, fildişi gibi malzemelerden üretilen ve orta kısmında iplik sarma düzeneği bulunan bir araç ile yapılmaktadır. Mekik oyları "Belli uzunlukta bir ipliğe işlenmek istenen motifin şekli verilerek mekikteki ipliklerin halkalanmasıyla oluşturulan örgülerdir" (Özbel 1945, 5; aktaran Yalçınkaya 2016, 520). Görsel 21'de ise yabancı kaynaklarda "Tatting" olarak da geçen mekik oyası ile örneği verilmiştir.

Görsel 20: Firkete Dantel Detaylı Örtü

(<http://hearts-desires.com/doilies-3.html> Erş. Tar. 19.09.2019)

Görsel 21: Dar Mekik Oyası Kenar Örneği

(Butterick, 1895: 22)

3. 20. Yüzyılda Dantel Kullanımı ve Yorumları

Makinelere üretilen hazır dantel zeminlerin artması; farklı dantel örneklerinin yapılabilmesine olanak sağlamıştır. Hazır dantel zeminler üzerine desenlendirilme yapılabilmesi dantelin hem maliyetini düşürmüş hem de zaman tasarrufu sağlamıştır. Dantel makinelerinin çeşitlenmesi ve geliştirilmesi zamanla dantellerin tek bir parça halinde, büyük metrajlarda üretilmesini sağlamıştır. Özellikle makine danteli perdeler, masa örtüleri ve yatak örtüleri sıkça tercih edilen ürünler arasındadır. Makineleşme ile büyük bir darbe alan dantel üreticileri; hanedan üyelerinin siparişleri ve özel siparişler ile az da olsa üretimlerine devam edebilmişlerdir. Dünya Savaşları ile bitme noktasına gelen el emeği dantellerin yerini zamanla makine dantelleri almıştır.

20. Yüzyılda dantel günümüze çoğunlukla makine dantelleri ile dahil olmuştur. Bu sanat zamanla daha modern yorumlanmış, dokusu ve tekniği ile farklı alanlara ilham olmuştur. Bu dönemde makine dantelleri çoğunlukla gelinlikler, özel dikim elbiseler, aksesuarlar, perdeler, koltuk örtüleri, yatak örtüleri ve dekorasyon amaçlı olarak yaşamda yerini almaya devam etmiştir. Hazır danteller kullanılarak yapılan bir gelinlik tasarımı Görsel 22'de verilmiştir. Görsel 23'te ise siyah renkli bir hazır dantel perde örneği verilmiştir.

Görsel 22: Cambridge Düşesi Kate Middleton'ın Carrickmacross Danteli Kullanılan Gelinliği

(<https://people.com/celebrity/royal-wedding-gown-kate-middletons-alexander-mcqueen/>,
Erş. Tar. 02.07.2019)

Görsel 23: Hazır Dantel Perde Örneği

(<https://global.rakuten.com/en/store/despres/item/ae-ka-da5821-200/>
Erş. Tar. 12.09.2019)

Tekstil tarihinde zengin örneklerle sahip dantel tasarımları, farklı tasarım teknikleri için de ilham kaynağı olmuştur. Dantellerin kendilerine özgü detaylı yapıları, yapısında bulunan ilmeklerin, düğümlerin, dolu ve boş alanların etkisi desen tasarımlarında taklit edilerek kullanılmaktadır. Günümüzde dantel etkili desen tasarımları; kumaş yüzeyleri, aksesuar detayları, ürün ve ambalaj tasarımları ve ev dekorasyon ürünlerine kadar geniş bir ürün grubunda tercih edilmektedir. Dantel etkili desen tasarımlarının kumaş yüzeylerinde kullanımı 19. Yüzyıla kadar ulaşmaktadır. Bu dönemde desenler tahta kalıp baskı ile uygulanmış fakat detayların blok baskı ile verilebilmesi oldukça zor olduğu için gravür baskı uygulamalarına kadar başarılı

sonuçlar elde edilememiştir (Meller & Elffers, 1991: 282). Günümüzde ise dantel desenleri dijital baskı teknolojileri ile oldukça başarılı örnekler sunabilmektedir (Görsel 24).

Görsel 24: Dantel Efektli Monokromatik Kumaş Baskı Örneği

(Meller & Elffers, 1991: 282).

Dantel desenli tekstil tasarımları çoğunlukla giyim, aksesuar ve ev tekstili ürünlerinde tercih edilmektedir. Hazır giyim firmaları dantel etkilerini baskı tasarımları ile koleksiyonlarına aktarabilmektedir. Makine dantellerine alternatif olarak kullanılan baskı tasarımları, firmalara iki boyutlu dantel etkileri sunabilmesine olanak sağlamaktadır. Bu tasarımlar aynı zamanda kullanıcılarına dantel kumaşlardan farklı olarak farklı doku, döküm ve performans özellikleri de sunabilmektedir. Bu duruma bir örnek olarak Dolce & Gabbana Dolce & Gabbana'nın 2011 sonbahar hazır giyim koleksiyonu, monokromatik dantel baskı tasarımları verilebilmektedir (Görsel 25).

Görsel 25: Dolce & Gabbana 2011 Sonbahar Hazır Giyim Koleksiyonunda Monokromatik Dantel Baskılı Tasarımlar

(<https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2011-ready-to-wear/dolce-gabbana/slideshow/collection#53>,
Erş. Tar. 05.03.2019)

Dantel desenli yüzey tasarımları tekstil yüzeylerinden farklı alanlarda da tercih edilmiştir. Ambalaj tasarımları, davetiyeler, kırtasiye ürün yüzeyleri, mobilya yüzey tasarımları, duvar kağıtları, duş perdeleri, pvc masa örtüleri, pasta ve şekerleme dekorları, telefon ve bilgisayar kılıfları vb. verilebilecek ürün örnekleri arasındadır. Görsel 26'da dantel desenli duvar kağıdı tasarımı, Görsel 27'de ise monokromatik bir dizüstü bilgisayar kılıfı bu tasarımlara örnek olarak verilmiştir.

Görsel 26: Dantel Efektli Duvar Kağıdı

(<https://www.rockettstgeorge.co.uk/rockett-st-george-boudoir-lace-wallpaper.html>, Erş.Tar. 08.03.2019)

Görsel 27: Dantel Desenli Kılıf

(<https://www.kuzyproducts.com/products/teal-lace-r5>, Erş.Tar. 08.03.2019)

Desen tasarımları lazer kesim teknolojisi ile üç boyutlu olarak üretilebilmektedir. Lazer tekniği, dantel desenli tasarımların daha gerçekçi bir biçimde yorumlanabilmesine olanak sağlamaktadır. Lazer kesim ile oluşturulan dantel tasarımları birçok alanda kendini göstermektedir. Görsel 81'de deri çanta üzerinde lazer kesim çalışması yapılarak dantel etkisi yakalanmıştır. Deri malzeme tercihi dantel etkisi ile farklı bir yorum oluşturmuştur.

Görsel 28: Valentino Dantel Efektli Lazer Kesim Çanta Tasarımları

(<https://www.lyst.com/shop/valentino-totes/>, Erş. Tar. 03.03.2019)

20. ve 21. Yüzyılda el emeği dantellerin yapımı özel siparişler doğrultusunda az da olsa devam etmektedir. Birçok kültürün ve geleneğin bir parçası haline gelen danteller ata yadigarı olarak saklanıp nesilden nesile aktarılmaktadır. Klasik dantellerin yapım teknikleri yenilikçi malzeme ve konular ile tekrar yorumlanmaktadır. Dantel tekniği de bu kapsamda sanat çalışmalarında tercih edilen teknikler arasında yer almaktadır. Özellikle sanat üzerindeki postmodern etki kendini geleneksel dantel sanatında da göstermiştir. Dantel teknikleri, yenilikçi konular ve malzemeler ile tekrar yorumlanarak sanatçıların ifade alanını genişletmiştir. Bobin dantel tekniği ile çalışan Agnes Herczeg bu kapsamda örnek gösterilebilecek sanatçılar arasında yer almaktadır. Bobin dantel tekniğini, tel malzemeler ile birleştiren ve klasik dantel tasarımları yerine modern konseptler üzerinde çalışan Herczeg, bu sanatı farklı bir boyuta taşımıştır. Görsel 29'da sanatçının çalışmalarından bazı örnekler yer verilmiştir. Telin bir malzeme olarak dantel sanatında kullanımı dekoratif çalışmalarda da tercih edilebilmektedir. Görsel 30'da tel ile dantel etkisi oluşturulan panel örneği ise bu kullanımına örnek gösterilebilmektedir.

Görsel 29: Agnes Herczeg'in Çalışmaları

(<https://usaartnews.com/art-market/agnes-herczeg-creates-unique-lace-sculptures>, Erş Tar. 10.08.2019)

Görsel 30: Tel Örgü Tasarımı

(<https://redfort.nl/>, Erş. Tar. 10.08.2019)

Sonuç

Dantelin teknik ve etimolojik kökeni oldukça tartışmalıdır. Teknik kökeni nakış işlemleri ve örmecilik ile ilişkilendirilen danteller, zengin bir teknik çeşitliliğe ve desen karakterine sahip tekstil ürünleridir. 'Dantel' kelimesi ise eski kaynaklardan günümüze pek çok anlamı ifade etmek için kullanılmıştır. Kaynaklarda dantelin kökeni, Mısır mezarlarında bulunan çeşitli örnekler ya da eski yazılı kaynaklarda kullanılan 'dantel' kelimelerine dayandırılmak istenmiştir. Fakat dantelin öncül örnekleri olarak işaret edilen, çoğunlukla Mısır konusunda yetersiz kalmaktadır. Antik yazılı kaynaklar da aynı şekilde bu sanatın kökeninin saptanması için sağlam ve yeterli veriler sunamamaktadır. Bu kaynaklarda geçen 'dantel' kelimesi çoğunlukla nakış ve örme çalışmalarını da ifade etmek için kullanılmış ya da çevirmenlerin teknik bilgi eksikliği nedeni ile yanlış yorumlanmıştır. Ortak bir görüş olarak dantel sanatının 15. Yüzyılda başladığı kabul edilmektedir. Dünya üzerinde farklı yerlerde, benzer teknikler ve farklı yorumlar ile çalışılan dantel örnekleri bu sanatın belirli bir kişiye ya da ülkeye atfedilmesini zorlaştırmaktadır. Fakat kaynaklarda görülen ortak görüşler iğne ile yapılan dantellerin İtalya aracılığı geliştirildiği, bobin dantellerinin ise Barbara Uttman ile tanıtıldığı yönündedir. Avrupa'da bu sanatın özellikle İtalya, Fransa, İspanya ve Almanya ülkeleri için önemli bir üretim ve pazar oluşturduğu, ekonomilerinde de önemli bir pay sahibi olduğu açıkça görülmektedir.

Antik dönemde nakış ve örmecilik kategorilerinde değerlendirilen dantel tekniği zamanla gelişerek bağımsızlaşmıştır. Kendi özel tekniklerine odaklandığı için dantel sanatı Orta Çağ Avrupa'sında yaygınlaşmaya başlamış, Rönesans ve Barok dönemlerinde görkemli bir dönem geçirmiş, Sanayi Devrimi ve Dünya Savaşları ile gittikçe zayıflamış dekoratif bir el sanatıdır. Bu Sanat, zirvesine Rönesans Dönemi Avrupa'sında ulaşmıştır. İtalya desen zenginliği ile öne çıkarken, Fransa üstün işçiliği ve tasarımları ile fark yaratmıştır. İngiltere, İrlanda, Almanya başarısı ile öne çıkan diğer ülkeler arasındadır.

Dekoratif sanatın bir parçası olan danteller, diğer dekoratif sanatlar gibi buldukları coğrafyalardan, kültürlerden, milletlerden ve onların geleneklerinden, dönemin tarihi olaylarından ve sanat akımlarından, hükümdarlarından, savaşlarından ve teknolojilerinden etkilenmiştir. Bu etkileşim dantel ürünlerinin tasarımlarına ve kalitesine yansımıştır. Dantel tasarımları çoğunlukla ait olduğu bölgenin ismini almıştır. Bazı dantel örneklerinin benzer özellikler taşıdıkları fakat farklı isimler ile adlandırdıkları görülmektedir. Bu durum ülkeler arası yaşanan etkileşimin somut bir örneği olarak nitelendirilebilir. Zamanla herkes için gündelik bir uğraş haline gelen dantel üretimi, dantel okullarının açılmasına ve resimli dantel tasarım kitaplarının basılmasına olanak sağlamıştır. Dantel yapımı özellikle Sanayi Devrimi öncesi dönemde önemli bir gelir kaynağı da olmuştur. Atölyelerde beraber çalışan kadın ve erkeklerin bir arada olduğu sosyal grupların oluşmasında da oldukça etkili olmuştur.

Sanayi Devrimi öncesi zenginlerin ve hanedan üyelerinin sahip olabildiği, oldukça zahmetli ve pahalı olan danteller, Sanayi Devrimi ve sonrasında el dantellerinin makinelerde yapılan taklitleri ile daha ulaşılabilir bir hale gelmiştir. Daha önce farklı iğne, bobin, tığ, mekik gibi araçlar ile üretilen ve bir sabır ürünü olan dantel, daha hızlı ve pratik bir üretim biçimi ile buluşmuştur. Elde yapılan dantellerin ulaştığı zerafet ve incelik bu dantellerin aynısını yapabilecek makinelerin üretimi için bir itici güç olmuş günümüzde kullanılan gelişmiş çözümlü örme makinelerinin geliştirmesinde büyük katkı sağlamıştır.

20. Yüzyıl ve sonrasında dantel çoğunlukla makine dantelleri ile varlığını sürdürmektedir. Bu özenli tekstil ürünleri teknolojinin katkısı ile hayatımızda yer almaya devam etmektedir. Hazır dantel olarak nitelendirilen makine dantelleri ev tekstillerinde ve giyim sektöründe sıkça tercih edilmektedir. Dantel tasarımları tekstil baskı tasarımları için de ilham kaynağı olmuştur. Bilgisayar destekli tasarım programlarının ve dijital baskı makinelerinin gelişimi bu tasarımların farklı efektler ile birleştirilerek kumaş yüzeylerine yüksek kalitede aktarılabilmesine olanak sağlamıştır. Birçok tasarımcı ve hazır giyim firmaları koleksiyonlarında dantel baskılı tasarımları tercih ederek, yüzey tasarımlarında dantelleri iki boyutlu olarak yorumlama fırsatı bulmuş, farklı kumaş tercihleri ile de farklı dökümlü ve dokulu tasarımlar hazırlanmıştır. Çoğunlukla monokromatik renk düzenlemeleri ile tercih edilen dantel desen tasarımlarına; tekstil yüzeyleri, dekoratif obje tasarımları, ambalaj tasarımları, duvar kağıtları, mobilya tasarımları, şeker ve pasta dekorasyonları, kılıf tasarımları, aydınlatmalar ve eşya yüzey tasarımlarında sıkça rastlanmaktadır.

Kaynakça

ACAR, Sedef ve ERCİVAN, Gülcan Batur (2005). "Efe İğne Oyalarının Günümüz Tekstil Trendlerindeki Yeri", Poster Bildiri 13. Uluslararası Etn Konferansı, İzmir.

ACAR, Sedef ve ERCİVAN, Gülcan Batur (2006). "Aydın İli ve Çevresinde Üretilen İğne Oyaları ve Günümüzdeki Durumu", Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, İzmir.

BALKANAL, D. (2014). "Karadeniz'in İncisi İnebolu Yöresinde Dantel Perdeler", Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, (8), 47.

BEEBE, C.D. (1880). "Lace Ancient & Modern" New York: Sharps Publishing Company, 9-18.

BLACK, A. & C. (1842). "The Encyclopaedia Britannica: Or, Dictionary of Arts, Sciences, and General Literature", Volume 7 & Volume 13, 6

CHRIMES, Louise Austin (1931). "Lacis", The Handicrafter, Vol.3, No.1, 20.

JACKSON, F. Nevill (1900). "A History of Hand-made Lace", New York: Charles Scribner's Sons, 4.

KAHVECİ, M, BAŞİOĞLU, A. (2001). Türk Oyaları Kataloğu, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, No: 272. Maddi kültür Dizisi, No: 21, 7.

KELLOG, Charlotte (1920). "Bobbins of Belgium", New York & London: Funk & Wagnalls Company, 25-37.

LEADER, John (2013). "A Guide to Hand-Made Lace" Ed. Jeremy Farrell, Identifying Handmade Lace, DATS in partnerships with V&A Museum, Art Council England, ss.6-32.

LEVEY, Santina (1983). "Lace – A History", England: V&A Museum, 1-80.

MELLER, Susan & ELFFERS, Joost (1991). "Textile Designs", USA: Harry N.Abrams Inc. Publishers.

MIDDLETON, George (1939). "Imitations of Hand-Made Lace By Machinery", Part II., The Bulletin of The Needle and Bobbin Club, No: 23, 6-24.

MİLLİKEN, William Mathewson (1922). "Development, Part II: Venetian Point and Genoese Bobbin Lace" Lace and Its, Milliken, Antiques, July Vol. 2, ss.155.

MOORE, N. Hudson (1937). "The Lace Book", New York: Tudor Publishing.

PALLİSER, Bury (1875). "A History of Lace", London: Sampson Low, Marston Low & Searle.

PALMER, Louise Gladys (1925). "Labor Relations In The Lace And Lace-Curtain Industries In The United States" Washington: Industrial Relations And Labor Conditions Series, No. 399,1.

SHEPHERD, Rosemary (2003). "Lace Classification System", Sydney : Powerhouse Publishing, ss.20-22, [10.04.2018].

TDK (2018). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=DANTEL, [17.03.2018].

WRIGHT, Thomas (1919). "The Romance of The Lace Pillow", Olney, Bucks: H. H. Armstrong.

YALÇINKAYA, Tomris (2012). "Anadolu Kültüründe Dantel", http://turklacemuseum.blogspot.com/2012/02/anadolukulturunde-dantel-n_26.html [12 Ekim 2018]. ss.1

-- (1895). "The Art of Tatting and Netting", London & New York: The Butterick Publishing Company, 22.

-- (1923). "Woman's Institute of Domestic Arts & Sciences", Laces, International Textbook

YALÇINKAYA, Tomris (2016). "Yozgat İli Örgü Atlası: Oya Kataloğu", I.Uluslararası Bozok Sempozyumu, Yozgat, Bildiri Kitabı 3.Cilt.